

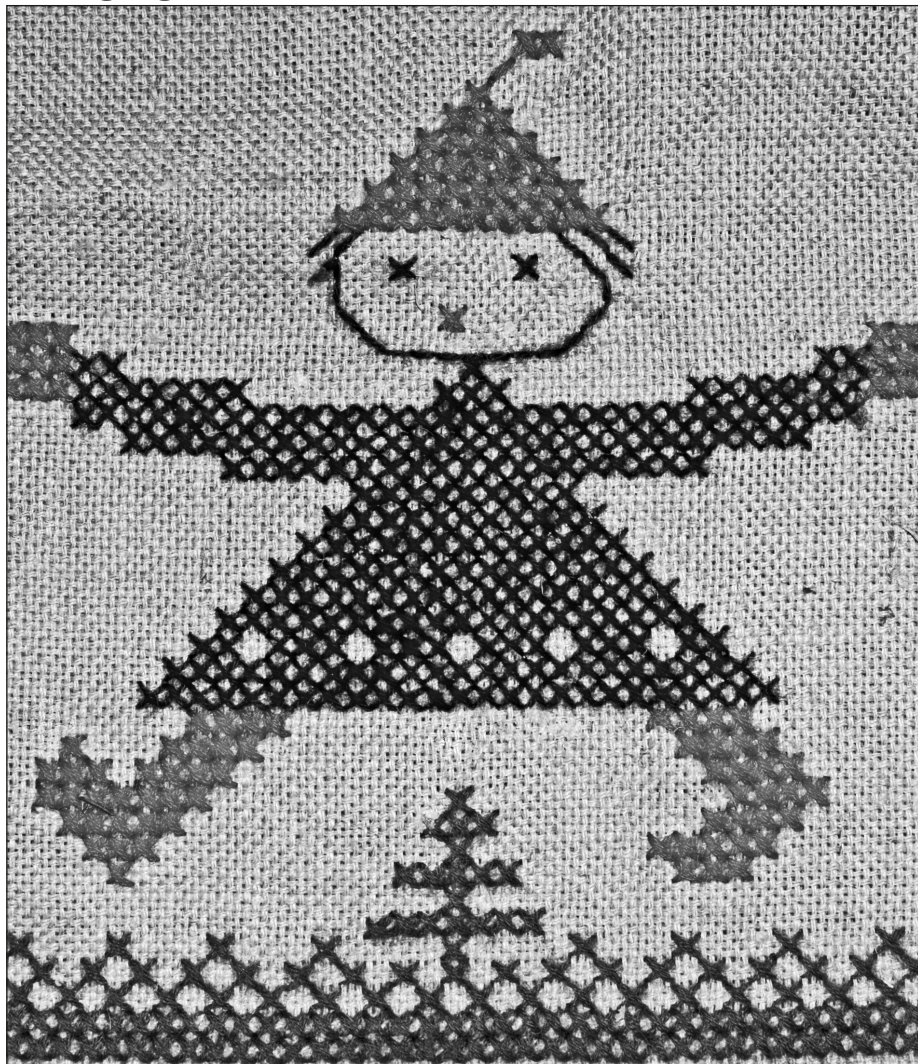
TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

17. årgang, nr. 2

2006/2007

JULETRÆSTÆPPEISSEPIGE, HAANDARBEJDETS FREMME OMKRING 1976 – SE SIDE 17

Indhold:

Vævning i Vendsyssel – Hvad vævede de?	side 3
Blaudruck – blåtryk	side 7
Lørdag middag i Celle	side 15
TENENs juletur 2006	side 16
Haandarbejdets Fremme	side 17
Generalforsamling 2007	side 18
Julesjælen i Invitationsprojektet	side 19
Gamle broderier i ny udformning	side 22
Videncenter for Tekstiler Håndværk	side 23
Flere anmeldelser	side 24
Arrangements- og udstillingskalender	side 28
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 31

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Teglgården 66 st.th, 3460 Birkerød,
telefon 45 81 15 97

Kasserer: Bent Bille, Langgade 44, Flemløse, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65

Giro nummer: 143-0130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2006 / 2007 er prisen pr. år 200 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55,

ePost silke-annet@detail.dk • Lis Slottved, telefon 74 63 03 50,

ePost slottved@privat.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,

ePost vofl3450@yahoo.co.uk

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 06.12.2006.

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.

Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.

Artikler og indlæg sendes til redaktionen

– fx. med ePost – ellers meget gerne maskinskrevet med brevpost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer

– så længe lager haves. Prisen er 50 kr.

Ændring af sendeadresse meddeles til kassereren.

Internet: <http://tenen-dk.spymac.net> eller <http://tenen.does.it>

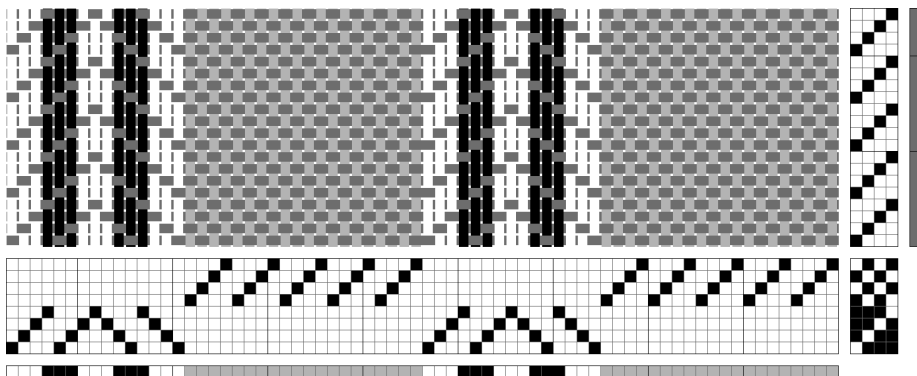
Vævning i Vendsyssel – Hvad vævede de?

Alle de gamle håndskrevne vævebøger og samlinger af vævemønstre giver os et indblik i de teknikker, der har været kendt og på et tidspunkt måske også brugt i området. Oplysninger om faktiske vævninger får vi imidlertid kun fra Else Lyderts og Krestine Larsens notater, og fra de små stumper af væveprøver, der sidder ved nogle af vævemønstrene i de gamle bøger. Else Lydert var født i 1843 og Krestine Larsen i 1884, så deres notater dækker sandsynligvis perioden fra 1860 til et ukendt tidspunkt efter Første Verdenskrig.

I notaterne står der desværre sjældent, hvilken binding eller hvilket mønster, der er brugt, og ved væveprøverne ligeså sjældent, hvilke materialer der anvendes og hvad stoffet skal bruges til. I et enkelt tilfælde er der heldigvis en overlappning fra de gamle til de nye bøger. En lille prøve af et stof med kipperstriber på lærredsbund på et

af løsbladene sidder ved siden af et mønster, der går igen flere steder, bl.a. i fotokopien af Anes bog (hvor man kan se, at der sidder en tilsvarende stofprøve i originalen) og i Marie Niensens og Krestine Larsens vævebøger i lidt ændrede udgaver. Her står der, at stoffet er til *Underskjörter*. Farverne på den lille prøve svarer til angivelserne i Krestines bog: Trenden skal være bomuld, grå i lærredsriben og skiftevis hvid og sort i kipperstriben, og islætten skal være grå uld. Måske er underskörter af dette stribede stof en lokal tradition. Sådan et stof er ikke nævnt som en af Elses eller Krestines væveopgaver, så de er muligvis gået af brug på deres tid.

I de gamle vævebøger er der mange vævemønstre, der kræver flere end 8 skafter, som vi må formode var det maksimale for de væve, der her er tale om. (Hos Krestine Larsen er der dog ingen på

Tegningen viser Krestines udgave. Striben skal 3 Kast i Rör = 3 tråde/rit mod bundens 2 tråde/rit, så den bliver smallere og tydeligere end vist her.

I Anes mønster er kipperstriben lidt bredere med 3 sorte striber på hvid baggrund, hos Marie smallere med 1 sort stribe.

mere end 8 skafter). Hos Nicoline, Ane og Marie er der drejlsmønstre på 3 og 4 partier, og på de løse blade er der nogle kippervariationer til 16 skafter. Hvor kommer de fra? Professionelle vævere i Aalborg? Selvom man måske ikke har kunnet væve disse mangeskaftede mønstre, har man omhyggeligt kopieret dem og gemt dem.

Inden for de mønstre, der går op til 8 skafter, er der mange drejls-mønstre på to partier, der er forskellige opbindinger til spidskipper på 8 skafter, og der er kipper-variationer på 4, 6 og 8 skafter til vadmél. Der er kjoletøj på 8 skafter med smalle striber i trendretningen, f.eks. ligesidet eller uligesidet korskipper i trendeffekt på lærreds-baggrund eller på baggrund af kipper i islæteffekt. Der er mange bygkornsmønstre (dog ingen hos Ane) på 5 skafter, enkelte på 4, men der står ikke, hvad de skal bruges til, og de nævnes ikke i vævenotaterne. Der er ikke mange navne på bindingerne, som vi kender det i dag, dog med enkelte undtagelser, såldrejll kaldes f.eks. *Tærnetøj* et par steder, og på et af de løse blade i Aalborg Museum hedder denne binding *Runde Öjne og 4 kantede Ruder*. Der er ovehovedet ingen navne på drejlsmønstre, som man ellers har set i andre gamle bøger.

Else Lydert fortæller om 53 væveopgaver. 19 af dem er stoffer til beklædning (15 vadmél, 3 kjoletøj og 1 hvergarn), 11 er lærred (formodentlig både til skjorter, særke, lagner etc., nogle af lærredsstykkerne er på ca. 40 m, en enkelt på ca. 50 m), 6 drejll (heraf 4 duge) og 6 er dynetøj (olmerdug). Blandt de

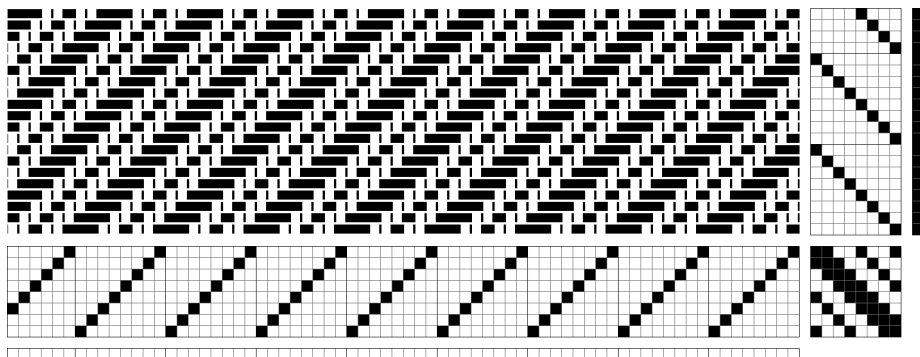
øvrige opgaver er der gardintøj og diverse uden særlig forklaring, f.eks. treskaftet tøj og *Polkaklæder*.

Af Krestine Larsens næsten 80 vævninger er der 33 til beklædning (13 vadmél, 8 kjoletøj og resten er hvergarn, dameklæde, kåbetøj eller bare tøj), 8 er lærred (blandt dem en længde på 73 m), 9 drejll (f.eks. 6 duge) og 5 er dynetøj. Resten er bl.a. lommelærklæder, grenadine til gardiner, spidskipper til håndklæder og gulvtæppetøj.

I vævenotaterne står der som regel hvilket materiale, der er brugt til trend og ofte også farven. Om islætten oplyses knap så meget, måske materiale, men ikke så tit farve. Der er flere oplysninger hos Krestine Larsen end hos Else Lydert, men det var i hvert fald ikke gråt og sort alt sammen, heller ikke før deres tid. En af de små væveprøver på de løse ark i Aalborg Museum (fra sidste halvdel af 1800-tallet) er med brun trend og bundislæt og orangerødt mønster, der danner plettede striber i trendretningen.

Vadmél væves med uld begge veje for at kunne valkes, og det kan være sort trend med grå eller brun islæt, eller omvendt. Hvidt forekommer, både som trend og som islæt, måske er stoffet blevet farvet i forbindelse med valkingen.

Til kjoletøj bruges der bomuld til trend og uld til islæt, i mange tilfælde er der tale om blå trend og 4 skafter. Et sted i Krestines notater står der *Enkel Drejll til Kjoletøj* (det er længdestribet kjoletøj på 8 skafter som beskrevet ovenfor) med grøn trend og islæt. Et andet sted omtales *Kipper Kjoletøj* med rød trend og grå islæt. Hun nævner og-

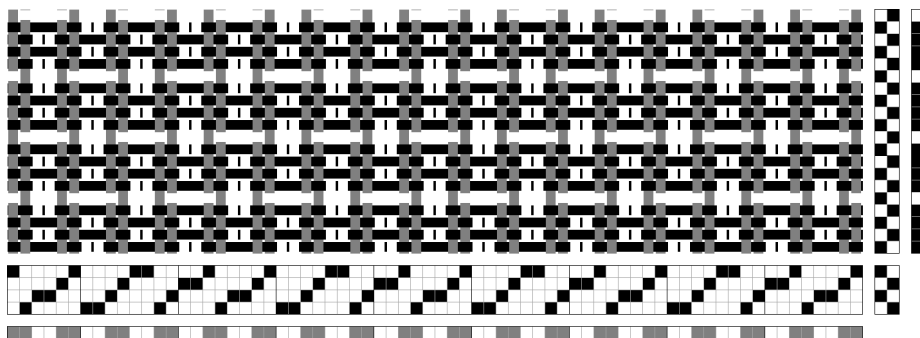
Vadmel væves undertiden i 8 og 6 skafts kippervariationer f.eks. 8 Skafte Gurrer (gure = skrå ophøjet stribe i kipret stof, kilde: Vendsysselsk Ordbog).

så et kjoletøj i lærredsvævning med hvid og blå trend og islæt af 2 uldtråde og 1 bleget bomuldstråd.

I Nicolines vævebog er der en stofprøve med en lille diskret farveeffekt med sort/hvid trend og sort/grå mønster.

Betalingen er noteret mange steder og afspejler tydeligt opgavens sværhedsgrad. Hos Else koster vævningen af vadmel 8 – 14 øre pr. alen og femskaftet dynetøj 25 øre pr. alen, resten er ikke prisat. Hos Krestine står der 8 øre pr. alen for håndklæder i fireskaftet

spidskipper, 10 øre for to- og fireskaftet lærred og fireskaftet vadmel, 12 øre for dameklæde, kåbetøj og hørlærred, 14 øre for otteskaftet vadmel og fireskaftet kjoletøj, 18 øre for otteskaftet (længdestribet) kjoletøj, 25 øre for dugedrejl, og 30 øre for femskaftet dynetøj. Og lommetørklæderne kostede 5 Ø Støket. Det må være ren væveløn, garnet ser ud til at være leveret af kunden. Det meste er maskinspundet garn, men hjemmespundet forekommer, både uld og hør.

Sidst i Krestines samling af vævemønstre er der yderligere 4 eksempler på farveeffekt. Her vises et af dem, det er beregnet Til Kjoler og Overstykker. Der står at trenden skal være bomuld, 2 blå og 2 hvide tråde, og islætten 4 grå uldgarn og 1 bleget bomuld. Sølningen er lidt pudsig, men giver nok en god balance på en trissevæv.

Man kommer ikke uden om, at der rejser sig mange spørgsmål for hver gang man går igennem selv et så begrænset materiale som det her omhandlede, f.eks. hvorfor havde de så mange vævekamme, og hvor fik de dem fra?

Både i Elses og i Krestines vævenotater står der ved næsten hver eneste opgave hvilken kam, der er brugt. I Elses tilfælde drejer det sig om 15 forskellige (fra 42/10 til 118/10) og hos Krestine 16 (fra 28/10 til 94/10). Selvom der måske i nogle tilfælde kunne være tale om en sjusket notering (11 *Baand Rör* (= 76/10) i stedet for 11^{1/2} (= 80/10)), så passer trådtal og trendbredde (når de er opgivet) som regel med forskellene. Det må også have været vigtige oplysninger for dem selv med henblik på fremtidige ordrer.

Kammene er ikke brugt lige meget. I de 50 oplysninger om kamme, der findes hos Else, optræder 76/10 i alt 11 gange, 70/10 og 83/10 hver 6 gange, resten fra 1 til 4 gange hver. Krestine nævner kamfinhed 74 gange, og heraf er det 12 gange 80/10, 9 gange 83/10, 8 gange 70/10

og 76/10, 6 gange 49/10, 52/10 og 73/10, resten som hos Else. Det ser ikke ud til at en kamfinhed forsvinder og en ny kommer til, de forekommer spredt i teksten. Har de købt dem, arvet dem, fået dem? Lånt dem hos hinanden?

De ovenfor omtalte lommeløklæder er vævet med bomuld 40/2 som trend. Hvordan har Krestine kunnet se til at sølle og ritte de tynde tråde i sin lille mørke stue? Og hvordan har hun båret sig ad med at lave en ca. 75 m lang trend, ovenikøbet i bomuld 30/2? Man imponeres gang på gang.

Jeg har endnu ikke haft mulighed for at se de fire gamle håndskrevne vævebøger på Hjørring Museum, og heller ikke dem i Frederikshavn. Måske venter der endnu flere oplysninger og endnu flere spørgsmål.

Elsa Krogh
hevil@mail.tele.dk

Se også de tidligere artikler om Vævning i Vendsyssel i tidskriftet TENEN: 14. årgang nr. 3, vinter 2004 samt 16. årgang nr. 1, sommer 2005.

*Da Skovfodkonen klæved sig over,
a' hun sad i Kærken og fraaes,
saa hun fik Gaasehyd over det beele,
saa svarte Skovfoddin:
"Ja, hva' Slaevs Hyd sku' dov els faae?"*

-- Nordsjællandsk skæmtesprog --

Stråtag, bindingsværk og en pragtfuld have! I Tyskland må forhaven gerne være en oplevelse for den, der bare kører forbi. Næsten gemt bag roser: Blaudruckerei.

Blaudruck – blåtryk

Ved Bergen-Offen i Niedersachsen, finder man, langt ude på landet, Blaudruckerei Anna Helene Furniss. En charmerende bindingsværksejendom og en forhave med et væld af roser er rammen om et værksted, hvor den gamle kunst at fremstille blåtryk stadig holdes i hævd.

TENENs sommertur gik bl.a. til dette værksted, hvor mere end tyve rejsende flokkedes om trykkebordet for at høre en engageret trykker, James Furniss, fortælle om sit fag.

James Furniss er englænder og har arbejdet med dette fag i tyve år, - et fag uden lærlinge, men stadig har det en pæn udbredelse.

Blåtryk har været kendt og anvendt i Tyskland i godt og vel 200 år. Nogle af de mønstre, som der arbejdes med, er ligeledes 200 år gamle, dog er alle trykblokkene nye. På værkstedet havde man også nogle antikke trykblokke, men de blev næppe brugt. Trykblokkene blev skåret i fineret pæretræ af en formstecher, på dansk formstikker. Fine linjer i mønsteret blev

fremstillet i henholdsvis messingbånd og messingstifter, da dette materiale ikke rustet. Trykstocke og blokke er meget ømfindtlige over for skiftende luftfugtighed – derfor

James Furniss fortæller om sit fag.

James Furniss demonstrerer trykteknikken.

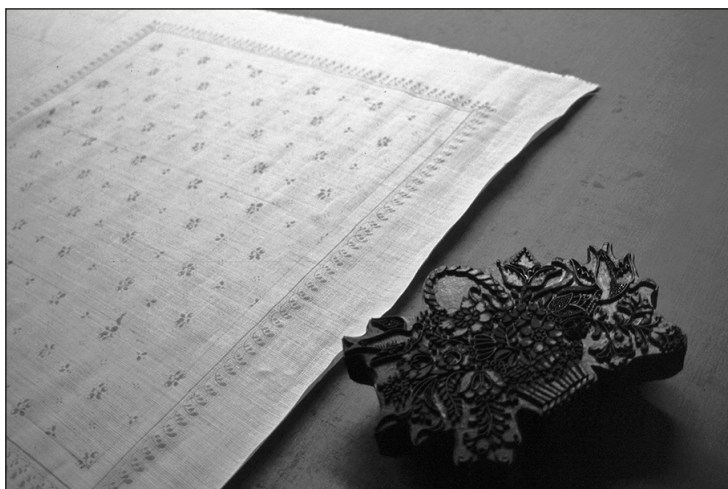
kan vinteren være et problem. Til trykning anvendes en mekanisk reserve, kaldet *pap* på tysk. Reserven vales ud på en trykplade eller – pude. James Furniss anvender en reserve, der består af mel og vand samt jernoxyd – det sidste giver trykket en rød farve, en såkaldt blændfarve, som vaskes ud til

sidst. Blændfarven bevirker, at trykket kan ses i arbejdsprocessen. James Furniss fortæller, at gamle opskrifter på pap ofte er giftige. Om hans pap virkelig kun består af mel og vand, kan måske diskuteres – men det kan være en fejl i oversættelsen. I gamle dage var opskrifter på pap en velbevaret hem-

Lille fladedækkende mønster og kantbort, anvendes til serviet eller tørklæde.

Tryk inden farvning.

Trykblokken forrest i billedet er en blomsterkurv, der typisk blev anvendt som enkeltstående motiv på en småmønstreret bund.

melighed, ofte kendte end ikke svende og lærlinge den opskrift, som mester brugte.

James Furniss arbejder ved et trykkestov med en skrå bordplade. På stoffet markerer han linjer med en blyant, så han kan se, hvor der skal trykkes. Trykkestove med kantbortter er markeret med en sort linje langs den ene side, på den måde undgår man at vende blokken forkert, så der kommer fejl i trykket. Hvis der skal trykkes tekstiler i specielle mål, hvor blokkene ikke umiddelbart passer, anvendes der papir til afdækning. Anna Helene Furniss anvender også denne metode for at udvikle nye designs og udnytter dermed blokkene optimalt.

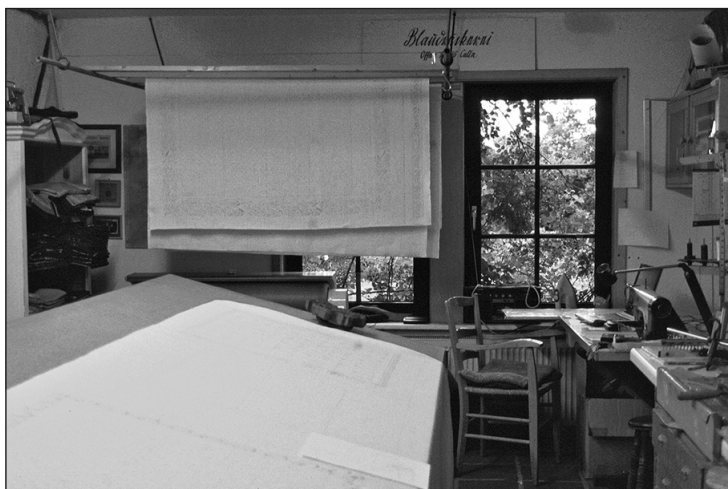
Hvis der skal trykkes en række tørklæder eller små duge på samme bane, sættes der ved hjælp af en spartel og reserve små mærker på banen, så det er let at se, hvor stoffet skal klippes over.

I trykprocessen må der desuden tages højde for krymp, da stoffet krymper forskelligt i kæde og skudretningen. Der trykkes på hel-

halvlinned fra Belgien eller Irland, da tysk hørproduktion udelukkende sker med henblik på olieframstilling.

Når stoffet er trykt, skal det farves. I ældre tid farvede man om mandagen, derfra stammer udtrykket "blå mandag". Oprindeligt brugtes vajdkyber, senere gik man over til indigo og benyttede en såkaldt "kold" kype, der er virksom ved 20-24 grader. Som alkali anvendes brændt kalk og som reduktionsmiddel anvendes jernvitriol. Denne kype er alt for hård ved uld, men giver meget smukke farver på hør. James Furniss arbejder derimod med Indanthren farve. Den er kogeægte og giver ikke afsmitning til trykket – endelig er den meget nem at arbejde med. På værkstedet blev der hovedsagelig trykt duge og servietter i mange forskellige mål i klassiske blåtryksmønstre eller helt nye mønstre. Trykkene kunne fås i seks forskellige farver, men den traditionelle blå udgjorde hovedparten af produktionen. Med titler på mønstrene som *Sommer-*

Trykkestovet har en længde på omkring 4 meter. Bagerst et stativ til op-hængning af trykte stoffer.

Et lille udvalg af værkstedets mange trykblokke.

garten, Obstgarten, Landhaus og Rosarium blev den romantiske tone fastholdt.

Vi var mange der købte blåtryk – også jeg – selvom jeg savnede det tvist, som den ægte indigofarvning giver til dette tekstil. Et lille mønster fremstillet af prikker og betitlet *Katzenfussen*, kattepoter, måtte jeg som katteelsker naturlig have en prøve på.

Da vi forlod værkstedet med den blomstrende rosenhave, var det tydeligt for os: det blomstrede ude, og det blomstrede inde, sådan kan man bedst karakterisere værkstedet og dets produktion.

Fladedækkende mønster: Katzenfussen – er et ca. 200 år gammelt mønster. Kantborten med fuglemotiv er nyere.

Mellem værkstedet og butiklokalet hænger dette skønne gardin med udelukkende prøvetryk og angivelse af klodsernes numre.

Blåtryk på nettet

Hjemme igen er der ingen tvivl om, at jeg må vide mere om denne fascinerende tekstilteknik. Tager man Internettet til hjælp, får man 66.500 henvisninger på blaudruck, hvorimod blåtryk kun giver 3070. Selv om man kun besøger et ganske lille udsnit af hjemmesiderne, er tendensen tydelig. På tysk får man henvisninger til kunsthåndværkere, ikke bare i Tyskland, men også i Østrig, Ungarn og Tjekkiet, hvor faget praktiseres mere eller mindre tro mod traditionen. Farven, der benyttes, kan være indigo,

men ser ud til lige så ofte at være kemisk.

I Tyskland har farverhåndværket haft et meget højt niveau siden middelalderen. Da blåtrykket kom på mode opstod der en gruppe håndværkere, som kun arbejdede med denne teknik, og som kun arbejdede med indigo. På danske købstadsfarverier arbejdede man derimod med mange former for farvning og tryk, og det giver sig selv, at niveauet heller ikke blev så højt. I Danmark er der kun få kunsthåndværkere, der har eksperimenteret med denne teknik i de seneste årtier. Og det er hovedsagelig blevet ved eksperimentet. Ordet blåtryk har flere betydninger på dansk, bl.a. betydningen blåstemple, og det er forklaringen på de mange henvisninger, man får på nettet.

Pap og reserve

Hvad er en god reserve? Og hvordan skal den fremstilles? Farverer Ejnar Hansen (1885-1958) skriver, at den bestod af pibeler, spanskgrønt og gummi arabicum, men han gør ikke rede for bestanddelenes funktion. Reserven skal være så god, at den forhindrer farven i at trænge ind i trykket og dermed misfarve dette. Pibeler er reservens fyldstof, det er uopløseligt og mekanisk dækkende under farvningen. Gummi arabicum fungerer som fortykkelse, så massen er nem at trykke med. Spanskgrønt blev fremstillet af kobberblik og presseresterne fra vinproduktion, herved udvikledes i sidstnævnte en eddikesyregæring, som gik i forbindelse med kobberet. Spanskgrønt blev benyttet til

fremstilling af forskellige farver samt bejdse ved sortfarvning. Alle forbindelser med spanskgrønt er meget giftige.

Farveren Esther Nielsen (1912-2004) eksperimenterede også med blåtryk og bringer opskrifter herpå i den sidste bog, hun udgav om plantefarvning. Esther Nielsen bruger det tyske ord pap om reserven. Hun bringer to opskrifter, der begge indeholder både kobbevitrinol og spanskgrønt. I den ene opskrift tilsættes desuden blynitrat og blyukker. Altså lutter giftige sager. I de to slags kobbersalt foregår der en iltning, hvilket har betydning i farveprocessen. Når det trykte stof kommer i farvekypen, som ikke må indeholde fri ilt, sætter der sig indigohvidt i trykket, men her vil ilten i kobbersaltene omdanne dette til indigotin. Hermed lukkes eventuelle porer i trykket, og forhindrer at yderligere tilstrømmende indigo trænger ind i trykket. Processen forstærkes, når stoffet trækkes op af kypen til luftning. Blyukker og blynitrat omdannes til et basisk sulfat, der også er med til at forhindre at indigoen trænger ind i trykket. Er alle disse giftige tilsætninger også nødvendige? På de gamle farverier arbejdede man ofte med giftige stoffer, simpelthen fordi der var tradition for at bruge dem. Ofte havde de ingen betydning for resultatet, eller de kunne erstattes med andre stoffer. Plantefarvning er desværre et af de felter, hvor man har benyttet mange giftige tilsætninger uden at stille spørgsmål til værdien af dem. Og traditionen med at benytte disse stoffer er fortsat kritikløst op til i dag. Hvad sker der i den simple

reserve, som James Furniss benytter: mel, vand og jernoxyd? Melet fungerer som fortykkelse, jernoxyd giver en blændfarve og meget vigtigt, det indeholder ilt, dermed kan der ske den samme proces som i kobbersaltene. Indanthrenfarve er en kypefarve ligesom indigo, det vil sige at farvestoffet reagerer som indigo og i store træk skal behandles på samme måde. Til gengæld har mængden af jernoxyd sikkert stor betydning i forhold til det færdige resultat.

Endelig er der at tilføje, at de forskellige reserver har begrænset modstandskraft i forhold til farvebadets opløsende virkning, derfor bør store hvide partier undgås i mønsteret, da der her kan komme farvegennembrud eller farveslør, som virker forstyrrende. Dette har været med til at udvikle mønstertegningen i en særlig retning: fine linjer og motiver dannet af prikker, eller store blomstermotiver dannet udelukkende af prikker.

Blåtryk i Danmark

Tryk er en af de billigste metoder til at skabe mønstring i tekstil. I blåtrykkets hovedudbredelsesområde blev det anset for at være arbejdstøj. Det var en billig måde at få farve og mønster på de gråhvide hørstoffer, som folk selv vævede. Det blev regnet for fattigmandstøj, og kun de fattigste karle og piger benyttede det udenfor arbejdstiden i Østerg.

Det ser dog ud til, at blåtrykket har haft en anden status i Danmark. Her blev det også benyttet til forklæder, tørklæder og bæreklæder samt sengeomhæng. Blåtrykte

Tyske kvinder på vej til spindestue. De tre er iført blåtrykte forklæder. Bemærk i øvrigt hvor heldækkende disse forklæder er. Blåtryk blev benyttet til arbejdsbeklædning. Det vides ikke hvornår fotografiet er taget, bemærk dog, at skørterne er relativt korte.

Gengivet efter Wolf Lücking, Paul Nedo: Die Lausitz, 1956.

forklæder har været en del af landbokvindernes pæne påklædning, på Vestsjælland hørte der f.eks. blåtrykt forklæde til unge pigers stadsdragt. Men dette udelukker ikke, at umoderne trykte forklæder senere er slidt op til hverdagsbrug.

Ejnar Hansen skriver om Farvergaarden i Århus: "Trykkeren er

Meklenborger og hedder Harder; han er særlig uddannet i sit fag og jonglerer med sine Trykkeklodser, naar han har Tilskuere ...". Ejnar Hansen skriver endvidere, at blårærred til forklæder eksempelvis blev trykt stribet på den ene side, og ternet eller blomstret på den anden side. En trykteknisk finesse, man sjældent ser i dag og som giver

Tysk spindestue – fænomenet dog i hastig bortgang efter 1. verdenskrig. Fra Lausitz der grænser op til henholdsvis Polen og Tjekkiet.

Gengivet efter Wolf Lücking, Paul Nedo: Die Lausitz, 1956.

tekstilet flere anvendelsesmuligheder.

En formstikker på Bornholm

På danske museer findes en del trykklodser og blokke bevaret. De er et bevis på, at trykning er blevet praktiseret på mange farverier, men blokkene er næppe resultater af en dansk håndværkers arbejde, da håndværket aldrig har været etableret med en egentlig uddannelse i Skandinavien. Farve- og trykkekunsten kom syd fra – det samme gjorde formstikkeren med sin ekspertise.

Ejnar Hansen skriver: "Træforme "stikkes", og Metalforme "sættes som Regel af en professionel Formstikker, f.Eks. Wessel, en indvandret Tysker, der har været ansat ved Tapetindustrien i Fredericia, men nu rejser rundt med sit Værktøj til Farverne og udfører Arbejdet paa Stedet i Løbet af indtil fire Uger."

Heinz Diedrich stod i lære som formstikker i Einbech nær Harzen. Svendebrev fik han i 1960, hvorefter han tog på valsen. I Danmark mødte han en pige, som han giftede sig med, og i dag er han bosat i Svaneke på Bornholm. Her har han en nichevirksomhed med reparation og nyfremstilling af trykblokke og valser samt blåtryk. Det er en kunstner eller formstikkeren selv, der tegner mønstrene til blokke og valser, ligeså er reparation af valser et almindeligt arbejde for en formstikker.

I 1985 udførte Heinz Diedrich tapeter og blåtrykt sengeomhæng til Landbrugsmuseet Melsted-

gaard på Bornholm. Dette blev op-takten til andre lignende opgaver, bl.a. fremstilling af trykblokke til 1700-tals tapeterne på Strömholm Slot i Sverige. Der er en stigende interesse for limfarvetrykte tapeter i original mønstring, og dermed brug for formstikkerens ekspertise. Trævalser er nemlig bedst til limfarvetrykte tapeter, da der kan trykkes finere og skarpere mønstre end med valser af stål eller kunststof.

Heinz Diedrich er én af de få aktive formstikker i Europa. Han leverer blokke til tekstiltrykkere i Tyskland, og de tekstiler, han selv fremstiller og sælger i Svaneke, vinder især genklang hos tyske turister.

Susanne Nielsen

Litteratur og kilder

- *Meyers Vareleksikon*. 1924
- J.S. Møller: *Folkedragter i Nordvestsjælland*. 1926
- Ejnar Hansen: *Farvergaarden*. Købstadmuseet Den Gamle By. Aarborg 1927
- Wolf Lücking, Paul Nedo: *Die Lausitz*. 1956
- Esther Nielsen: *Farver af planter: Uld, hør, bomuld, silke, tryk*. 1983
- Gösta Sandberg: *Indigo. En bog om blå tekstiler*. 1989.
- www.raadvadbornholm.dk
- www.formstecherei.de – et lille familieforetagende i Tyskland.

Med TENEN på tur – 17.6.2006: *Lørdag middag i Celle*

Frokosten er vel overstået og om 10 minutter skal vi mødes ved bussen. Annet kaster et hurtigt blik op ad gaden og ser noget, som vi skal se: En forretning med "håndarbejde" - Vi må nå det og iler derhen.

Det viser sig at være en lillebitte butik, der sælger Plauener Spitzen* – tidligere var det maskinkniplinger, men i dag mest kendt som ætsblonde* eller spachtelblonde*.

Vi bliver modtaget med åbne arme og en begejstring, der trods enhver beskrivelse, og frem for vore øjne lægges gardiner, dækkeservietter, kraver, undertøj, små indrammede motiver og meget mere, samtidig med at ekspedienten med en rivende tungefærdighed fortæller om teknikken.

Vi har jo desværre ikke tid, så vi må hurtigt forlade butikken og den begejstrede dame; men det var en fantastisk oplevelse at blive mødt med en sådan glæde over at måtte vise sine varer frem for en flok turi-

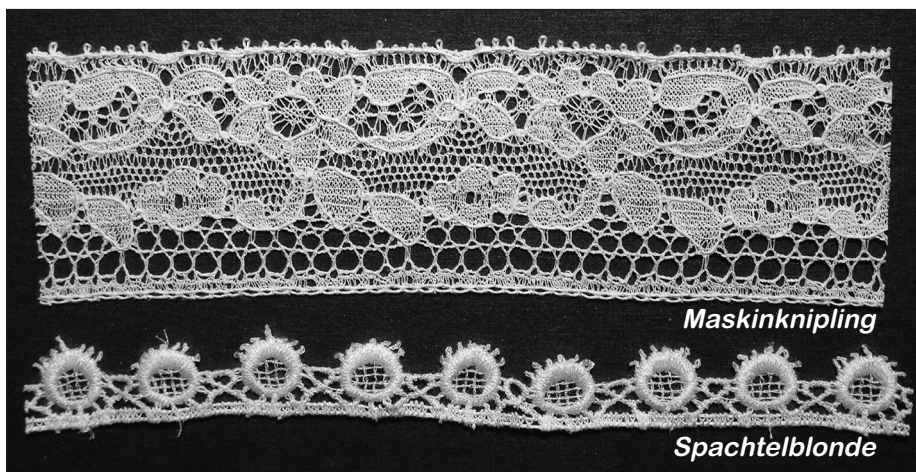
ster, som efter al sandsynlighed kun var osere.

Vi købte heller ikke noget - for der var jo ikke tid.

Lis Slottved

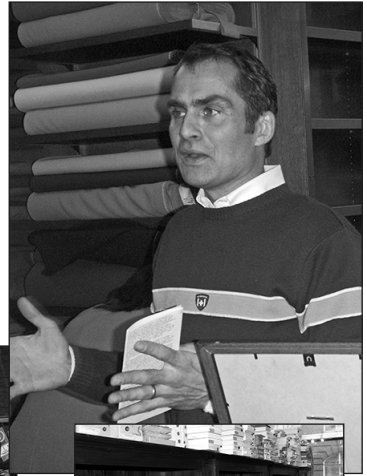
*: Bonniers håndarbejdsleksikon:

- Plauen-knipling. Maskinfremstillet kniplingsimitation, en såkaldt ætsblonde, som siden 1800-tallet fremstilles i Plauen (Vogtland) i Tyskland.
- Ætsblonde også kaldet spachtelblonde. Maskinsyet kniplingsimitation, der udføres i maskinbroderi på et bærevæv, som senere 'ætses' væk. Bundvævet kan være af cellulosefibre som bomuld eller viskose imprægneret med sure salte. Ved opvarmning nedbrydes cellulosen ved en proces, der kaldes udbrænding. Der kan også bruges vandopløselige tekstilmaterialer som fx polyvinylalkoholfibre, som skylles ud efter broderiets færdiggørelse. Ætsblonder er ret tykke og lidt tunge; de bruges mest i forbindelse med gardiner.
- Udbrænding også kaldet devorant eller devoré. Trykart, der bortæster tekstilmateriale i trykte mønstre.

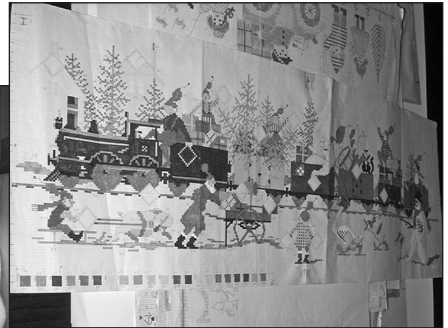
TENENS JULETUR 2006

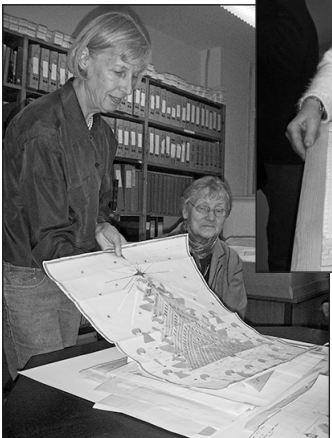
↑ Jens Ulrik Hvidberg-Hansen

↓ Lise Lind Jensen

← Lisbeth Roun-Møller

fotos:
Vibeke Lilbæk
og
Flemming Lundholm

Apropos TENENs juletur 2006: Haandarbejdets Fremme

Redaktionen har fået lov til at forkorte og bringe en artikel fra foreningens festskrift 2003 af Joen Elmbak:

Lige siden grundlæggelsen af Selskabet til Haandarbejdets Fremme i 1928 har målsætningen været at støtte dansk håndarbejde og hjemlige udøvende kunsthåndværkere. Fra starten var det således også et ønske at støtte kvinders mulighed for at opnå større økonomisk selvstændighed gennem salg af håndarbejde og håndarbejdsdesign.

Haandarbejdets Fremme har virket ved udstillings-, uddannelses- og indkøbsvirksomhed, kurser og foredrag, prisopgaver samt bog-, blad- og kalenderudgivelser. Åbenhed karakteriserede Gertie Wandel, der fremstår som en af de absolutte hovedskikkelser i Haandarbejdets Fremmes historie. Hun lagde et kæmpearbejde i selskabets første 50 år og var formand fra 1943 til 1978.

Haandarbejdets Fremme har nydt kongelig bevågenhed og interesse. Dronning Alexandrine og Dronning Ingrid var begge protek-

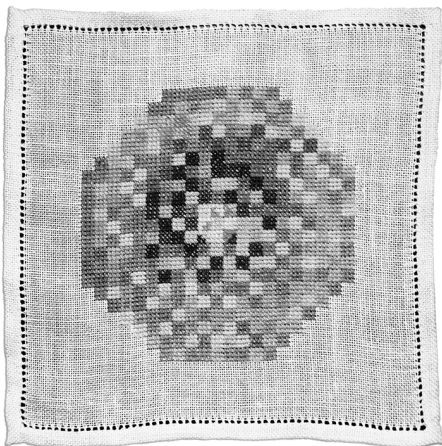
tricer, og Hendes Majestæt Dronning Margrethe II har bl. a. tegnet til tre kalenderudgivelser.

Gennem årene har Haandarbejdets Fremme medvirket til at fremme kendskabet til en lang række danske kunsthåndværkere. Her skal nævnes broderidesignere som Gerda Bengtsson, Ida Winckler og Edith Hansen, der direkte var engageret i arbejdet i Haandarbejdets Fremmes egne værksteder.

Haandarbejdets Fremme var medvirkende til produktionen af det senere så berømte Dansk Blomstergarn. Det skete i 1929 - 1930 i samarbejde med farveren Ejnar Hansen fra Vejle, der tog udgangspunkt i gamle danske almuetekstiler fra omkring år 1800.

Mest dramatisk i foreningens historie var reorganiseringen i 1995-1996, med en adskillelse i en produktions- og en foreningsdel, og lukning af butikkerne. Det oprindelige navn "Selskabet til Haandarbejdets Fremme" blev ved samme lejlighed erstattet med "Foreningen Haandarbejdets Fremme". Dens fokus er udelukkende orienteret mod håndarbejde og håndarbejdstraditioner som specifikt virkefelt. Målsætningen er fortsat: at bevare og videreudvikle håndarbejdstraditionerne som en naturlig og levende del af vor kultur og identitet - og i bredere forstand at fastholde det enkelte menneskes muligheder for kreativitet og fordybelse i en tidsalder, der forekommer stadig mere præget af hektisk effektivisering.

Dronning Margrethes forglemmigej. Mønster-diagrammet er lavet af Haandarbejdets Fremme for bladet Hjemmet i 1989.

Velkommen til:

Generalforsamling 2007

Generalforsamlingen finder sted i Ribe den 24. marts 2007 og bliver kombineret med en tur til Skærbæk.

Foreløbigt program:

Afgang fra København lørdag morgen den 24. marts 2007 med tog. Ved ankomsten til Bramming vil der stå en bus parat, som kører os til Skærbæk. Her skal vi besøge Skærbæk Uldspinderi, hvor maskinerne bliver startet, og vi får en demonstration af industriel spinding af uld. Efter dette besøg kører vi videre til Skærbæk Museum, hvor vi skal se samlingen af Skærbæktæpper og andre tekstiler. Herefter kører vi til Ribe og bliver indkvarteret på Ribe Vandrerhjem, hvor der også er lokaler til rådighed for afholdelse af aftenens generalforsamling og hyggelige samvær. I forbindelse med dette håber vi, at Anni Bloch vil fortælle om sin nye bog om Kristentøj og dåbstøj.

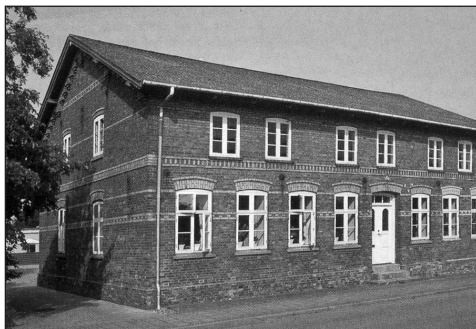
*

Søndag den 25. marts 2007 efter morgenmad besøger vi Ravning Håndværeri uden for Ribe, hvor Flemming Lundholm og Tina Ejlersen vil vise rundt.

Derefter retur til Bramming og hjemrejse.

*

Under forudsætning af mindst 20 deltagere vil turen regnet fra Bramming komme til at koste over-

Skærbæk Uldspinderi.

slagsmæssigt 800 kr., der dækker: Bus fra Bramming – Overnatning på Ribe Vandrerhjem – Aftensmad – Morgenmad – Entré og rundvisning Skærbæk Uldspinderi samt Skærbæk Museum – Besøg i Ravning – Bus retur til Bramming.

Generalforsamlingen lørdag aften i Ribe Vandrerhjem koster ikke noget for medlemmer.

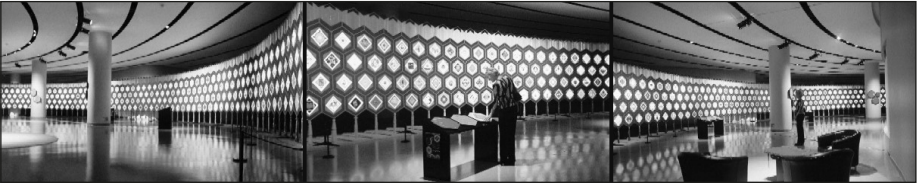
Hvis færre end 20 personer tilmelder sig, vil vi forsøge at arrangere transport i private biler.

Af hensyn til aftaler med Ribe Vandrerhjem mv. bedes tilmelding ske til Flemming eller Lis senest den 15. februar 2007 – se telefonnumrene i listen på side 31. Det bedes oplyst på forhånd, om man ønsker vegetarisk mad.

*

Vi håber på, at rigtig mange har lyst til at tage med på en tur i det sydvestjyske.

Lis Slottved

Julesjælen i Invitationsprojektet. Udstillings- og boganmeldelse:

Esther Bryan and friends: *Quilt of Belonging, the Invitation Project*. The Boston Mills Press, 2005. ISBN 1-55046-435-3. \$30 svarende til knap 160 kr.

Quilt of Belonging projektet har været undervejs i syv år. Udstillingsturneen startede sidste år, og i sommeren 2006 har den været i universitetsbyen Saskatoon i provinsen Saskatchewan midt inde på den canadiske prærie. Anledningen var byens 100 års jubilæum, hvor udstillingen blev vist i sammenhæng med byens årlige "Folkfest", der er en multi-kulturel folkefest, hvor omkring 25 etniske grupper præsenterer kulturelle displays, dans, sang, mad, folkløse og fortællinger. Det er her TENENs udsendte oplevede resultatet.

*
Udstillingen blev vist på Western Development Museum, som ligger i den sydvestlige ende af byen. WDM er et slags friluftsmuseum, hvor de har opbygget en nybyggerby inden døre. Det 36 meter lange

og 3,5 meter høje tæppe fyldte godt på tre af væggene i rummet, hvor det var udstillet. Det indeholder 263 kvadratiske tekstile kunstværker, som hver repræsenterer en kulturel etnisk gruppe i Canada. De 71 af kvadraterne er lavet af "First Nations People" (på dansk er det de canadiske indianere og eskimoer, red.). De 192 andre er de forskellige indvandrerkulturer, som fandtes i Canada i 2002. Samtlige verdens lande er repræsenteret i Canada, der arealmæssigt er det næststørste land i verden.

Det første indtryk man fik af tæppet, da man trådte ind i rummet, var, at det var meget farverigt. Hvert bidrag til tæppet er placeret på en ensfarvet, sekskantet baggrund, som igen var rammet ind i sort. Centralt var det rødt, og så var alle regnbuens farver ellers repræsenteret indtil det nåede violet i begge tæppeender.

Det var ikke nemt at finde det danske indslag, men heldigvis var der en repræsentant fra projektet til stede, og hende

kunne vi spørge – ca. 15 splitsekunder tog det hende at finde fir-kanten – hun må have nærstuderet tæppet længe! Men tænk: Danmark var placeret helt centalt sammen med blandt andet Canada og Island. Vi spurgte repræsentanten, hvordan man havde besluttet, hvor hvert land skulle placeres, og hun fortalte, at det var besluttet på baggrund af farverne i bidraget. Danmarks bidrag omhandler jule-n, og det er derfor meget rødt. Da rød også er Canadas farve, er disse to placeret ganske tæt.

Bidragene varierede meget både i motiv, farver og teknik. Hvert bidrag var præget af, hvordan landets repræsentant havde valgt at fortælle om sit hjemland. Det danske bidrag består af korssting og fladsyning. Det norske bidrag inkluderer hardangersyning, det finske har en flettet birkekurv påsyet mens det svenske har en dalarhest. Nogle felter havde påsyet blomster eller dukker, mens mange var lavet som applikation.

Der var ikke mange andre end os på udstillingen, men generelt blev der brugt meget lang tid på at nyde det smukke og lidt overvældende tæppe.

*

Ud over tæppet med kvadraterne er der nedskrevet et øjebliks historie omkring hver enkelt af bidragyderne således, at hver fortælling fylder en side i udstillings-kataloget, som har næsten 300 sider.

Overvældende flot er det umiddelbare indtryk. Du får aldrig læst det hele, siger man til sig selv. Men alle de mange flotte billeder må man da både se og gense.

*

Der bor en del i Canada med danske rødder – og der er et dansk bidrag, men hvor i bogen? Minsandt, stikordsregistret viser hen til kapitlet, der hedder “The spirit of Christmas” – Julesjælen. Det handler om dansk indvandrer juleaften, og det må da lige oversættes til TENENs læsere:

... Gløgg er noget vi skal ha', fortæller Inge Nielsen som bor i Glen-garry County og var dansk vicekon-sul i mange år i Montreal. Risen-grøden koger hele dagen og bliver spist med klatter af flødeskum på.

Vi skjuler en hel mandel i risen-grøden og den som får mandelen belønnes med en marcipan præmie, fortsætter Jette Blair, der har en virksomhed i Montreal.

Senere bliver træet tændt og fa-milien udveksler gaver og synger sange med “julesjælen”. Næste dag, forklarer Inge, går de fleste danske til kirke om formiddagen og får der-efter en “mindre” frokost.

... I Inges hjem deler klokke-strengene vægplads med andet kunst-håndværk. Og så er der en hel væg fyldt med juleplatter fra Royal Co-

penhagen. Tykke puder på stole og sofaer, bløde tæpper, velpassede planter og dejlig dansk musik nærer sanserne. Ild i pejsen bringer velvære på trods af kold novemberregn udenfor. Kaffen bliver hældt op og der indfinder sig en følelse af det, danskerne har et eget ord for, hygge.

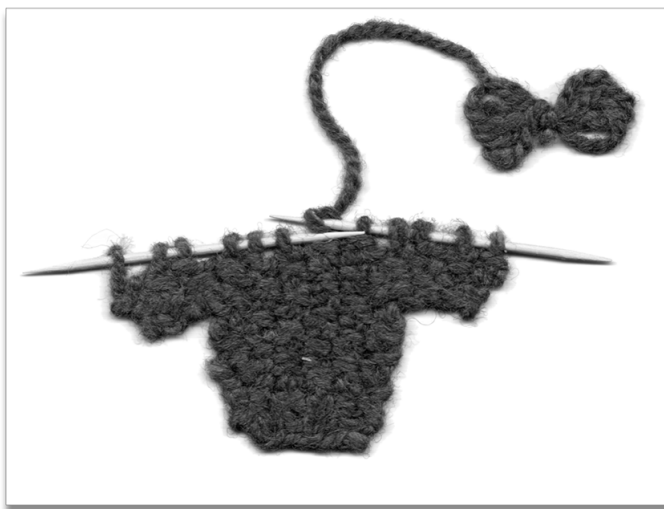
Kataloget har et index, en omfattende bibliografi samt en side med relevante Internet-adresser. I

sponsorlisten er nævnt to danske foreninger i Montreal samt den danske ambassade i Canada.

Udstillingen er lige nu under flytning og skal næste år vises i Ontario og Alberta provinserne.

På Internet kan man se udstillingsprogrammet og der er små gengivelser af alle de mange kvadrater: www.invitationproject.ca

Gro Lilbæk – TENENS udsendte
Frits Lilbæk

Postkort fra Canada: På The Mississippi Valley Museum vest for Ottawa i Canada købte jeg dette kort af tekstil-designeren Jo Crivellaro. Strikkepindene er tandstikkere. Museet ligger i én af de gamle fabrikker i Almonte - et anlæg, der minder om Brede Værk. En mølle er bygget om til en dejlig restaurant med galleri og butikker.

Lone de Hemmer Szeberg

Gamle broderier i ny udformning

Greve Museum markerede Håndarbejdets Dag med åbningen af en smuk udstilling for broderi-intereserede. I efteråret 2005 samlede museet en studiegruppe under ledelse af tekstillærer Jytte Harboesgaard. Deltagerne, øvede og uøvede, tog udgangspunkt i Greve Museums permanente samling, hvor især udklipshedebo er blevet studeret. Udstillingen og arbejdet i studiekredsen handler ikke kun om broderiteknikker, men i høj grad også om kreativitet og kærlighed til det smukke håndarbejde som hedebosyning jo også er.

Publikum bliver sat lidt på en prøve, for i udstillingen er der side om side sat gammelt og nyt broderi sammen. Der står ikke hvem som har lavet hvad, eller hvem der har ladet sig inspirere af hvad. Det er derfor op til beskueren at gå på opdagelse og finde sine egne æstetiske sammenhænge. Monterne er nydeligt opsatte med et fint transparent stykke stof, der giver liv til de udstillede broderier og lader rummet i museets cafe komme til sin ret.

På udstillingen vil man kunne se både de gamle hedebosyninger og resultater af deltagernes arbejde. Ved at studere et udvalg af museets hedebosyninger har kursisterne fundet inspiration til at lave deres egne broderier. Jytte Harboesgaard, som åbnede udstillingen, fortalte bl.a. at "de gamle

broderier indeholdt motiver og broderiteknikker som var nye for os alle sammen, så alle blev på en eller anden måde ligestillet og nybegynder, en situation jeg ville ønske, at mange kunne opleve."

Og jeg må sige, at de 48 timer der er blevet afsat på intenst arbejde med studier af udklipshedebo, må betragtes som helt enestående. Greve Museum har udvist en fantastisk åbenhed, som man ikke oplever mange steder i landet. Studiegriuppens arbejde bærer i høj grad præg af en kvalitet, som ville være svær at opnå, hvis deltagerne ikke havde kunnet nærstudere de gamle tekstiler.

Udklipshedebo er den sidste af de klassiske hedebosyninger. Deltagerne i studiekredsen har udformet en række prøveklude, som blandt andet også indeholder omvendt udklipshedebo. Der er blevet syet buer og takker, klippet i stoffet og tegnet smukke mønstre udfyldt med hulgange m.m. En del mønstre og blondkanter er bygget op om-

kring hedeboringe. Endvidere er der kantet med syet knipling, som ofte består af rækker af knaphulsting, hvilket giver et forholdsvist

kompakt indtryk. Udstillingen giver et godt indblik i de anvendte syteknikker.

Inden åbningen af udstillingen, var der mulighed for en rundvisning ved Thomas Meldgaard, som er registrator i museets permanente samling. Her fik vi en kyndig introduktion til hedebo-syningen og løftet sløret for nogle af dens hemmeligheder. Herefter blev udstillingen åbnet, og der blev efterfølgende serveret kaffe og en kage, der må have taget lige så lang tid at lave som et smukt broderet stykke hedebo-syning.

Udstillingen kan ses på Greve Museum indtil 29. december 2006 og kan varmt anbefales.

Laila Glienke Sørensen

Videncenter for Tekstile Håndværk: I forbindelse med at Tekstilseminariet er flyttet fra Skals til Viborg, har en initiativgruppe, med Mette Lise Rössing som talsperson, arbejdet med ideen om oprettelse af et videncenter for tekstil med fokus på de håndværksmæssige processer og tilgange. Falder de økonomiske brikker på plads, vil der altså fortsat være to tekstile institutioner i Skals.

Videncenter for Tekstile Håndværk har defineret sine opgaver på følgende måde: *Videncentret indsamler, bearbejder, genererer og formidler viden om tekstiler og de tekstile håndværk og samler spidskompetencer både nationalt og internationalt. Videncentret udvikler metoder og forudsætnin-ger for at skabe nye tekstiler i en eksperimenterende tilgang til materialer, teknologi og håndværk i et samspil mellem uddannelse, forskning og profession. Videncentrets kerneydelse dækker tekstiler og deres teknikker fra de sidste 300 år.*

Der er i initiativgruppens projektbeskrivelse lagt op til at arbejde med tekstile fagligheder, som ikke indgår i de etablerede uddannelser, det vil sige de to designskoler og to tekstilseminarier. I projektbeskrivelsen hæfter jeg mig bl.a. ved at centret tillige skal fungere som et tekstilt kulturcenter for borgere i Viborg Kommune og regionerne Midt- og Nordjylland.

Er man interesseret i at vide mere om projektet, eller støtte det, kan man kontakte Mette Lise Rössing i Boeslunde – roessing@mail.dk – tlf. 86694931.

Susanne Nielsen

Flere anmeldelser:

Redskaber til ferme hænder – Fra håndarbejdets overdrev af Kirsten Lindberg. Tegnestuen Tilia Montana 2006. 192 sider med både sort-hvid- og farvebilleder. ISBN 87-988830-5-4. Pris 300 kr.

Tidligere har forfatteren blandt andet i 2002 udgivet: *Fra maskulint magtsymbol til feminint flirtemiddel - viften og dens kulturhistorie*, på samme forlag. Anmeldt i TENEN 13/1.

Bogens format er 17,5 cm i højden og 25 cm i bredden. Den er trykt på 130g glittet papir, hvilket gør, at bogen er ganske tung og at billederne fremtræder særdeles fine.

Bogens første fjerdedel er en kulturhistorisk skildring af håndarbejdets historie gennem tiderne, og illustrationerne antyder, at håndarbejdet var en væsentlig del af kvindernes hverdag. Resten af bogen indeholder rigtig mange billeder af redskaber og beskrivelser af deres funktion. Det er forfatterens

egen samling, der danner grundlaget for denne bog.

Det er de mange billeder, der fangede min opmærksomhed, og der vil helt sikkert være mange, der vil nikke genkendende til et eller flere af redskaberne.

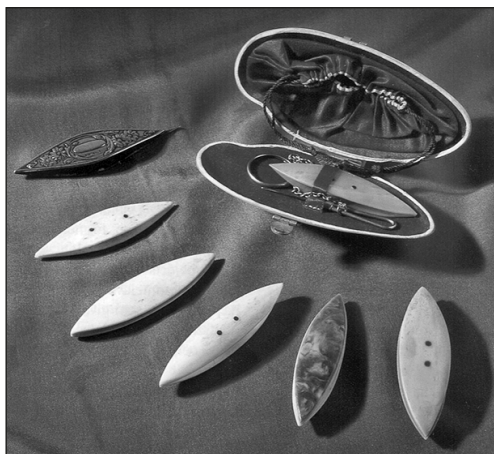
Bogens fine billedmateriale giver et bredt indtryk af, at håndarbejde har haft en stor betydning for kvinder af alle klasser gennem mange hundrede år. Ideen har været at give et overordnet indtryk af udførelsen af mange slags håndarbejde – alt sammen som optakt til bogens egentlige emne: sygarniture eller de nødvendige redskaber.

De 12 kapitler med redskaber er alle illustreret med ting fra forfatterens egen samling.

Hvert afsnit indledes med "fra familiealbummet". Dette giver bogen et meget personligt præg. Herefter følger udviklingshistorie til emnerne med fælles træk.

Alt i alt en smuk, oplysende og gennemillustreret bog, der giver et godt overblik over de utroligt mange fine håndarbejdsredskaber, der findes. Blot er det en skam, at den sidste korrekturlæsning er ufuldstændig.

Vibeke Lilbæk

Bogens illustration med orkisskytter.

*

Ligesom forfatteren har anmelderen selv haft ældre familiemedlemmer, der har sat deres præg på den viden og interesse, jeg i dag er opfyldt af. Som barn strikkede jeg bamser, når jeg var på ferie hos min bedstemor, og som voksen lærte jeg at orkere af min svigermormor.

Asser Amdisen: *De sjove konger, Kongerækken fra Aabenraa Rådhus*. Katalog. Aabenraa Museum 2006. Heftet, 24×14 cm, 104 sider, illustreret i farver. 99 kr. ISBN 87-981069-2-9.

Bogen er i bekvemt format og handler i en let tilgængelig form om en spændende serie maledede portrætter af danske konger og de fleste af deres dronninger. Netop gengivelser af dronningerne er et særtræk ved denne serie. Det tidligste billede forestiller Christian 1., den første af det oldenborgske dynasti. Det yngste gengiver Frederik 6. i hvis regeringstid billedserien fandt sin plads i Aabenraa Rådhus, da det var nyopført i 1830. Kongerækker af lignende art kendes også fra herregårde og fra andre byer*, men de afviger i nogen grad fra hinanden, hvad angår personernes lighed. Det pæpeges, at

rækken i Aabenraa stadig bruges som et historisk vidnesbyrd af byens befolkning, så den dermed gør Aabenraa til en bedre by.

Det som kan have interesse i TENENs sammenhæng, må vel være spørgsmålet om, hvad vi kan lære af de dragter, personerne er gengivet i. For hvert billede er de væsentligste personlige oplysninger beskrevet foruden malerens baggrund. De ældste konger er gengivet efter de flamskvævede tæper, som maleren Knieper har givet forlæg til. Først fra Christian 2. bliver der i stigende grad tale om portrætlighed. Forbilleder for dronningerne kan ikke nu påvises. Vi må derfor stilne vores forventninger. Maleren har ikke været bundet af nogen hensigt med at gengive præcise detaljer, hverken i ansigtstræk eller påklædning.

Fra Frederik 2.s tid i midten af 1500-tallet ændres dette. Der bli-

Kongerækken i de vante omgivelser på Aabenraa Rådhus

ver tale om gengivelser på grundlag af mere autentiske portrætter, som kendes fra andre kunstsamlinger. Som det anføres, har det ikke været hensigten på de originale malerier at fremstille dronningerne med individuelle træk, men som mødre og hustruer. De er derfor markeret med deres mands navnetræk. Alle billederne til og med Christian 6. og hans dronning Sophie Magdalene er forsynet med en oval indramning, som bærer den pågældendes årstal og valgsprog. Dette skifter med Frederik 5., gengivet efter original fra ca. 1746 af Carl Gustav Pilo.

En særstilling indtager billedet af Caroline Mathilde, Christian 7.s dronning, som efter sin forbindelse med lægen Struensee blev forvist til byen Celle i Holsten. Det kan formentlig i sig selv være en original. Der findes flere udgaver af billedet, én hænger i Celle sammen med en tilhørende pendant, som overraskende forestiller Struensee. Dronningen opholdt sig i Celle fra 1772 til sin død 25 år gammel i 1775. Bille-

Dronning Caroline Mathilde. På brystet ses Mathildeordenen, som dronningen nåede at indstifte i sin korte tid på tronen.

Olie på lærred, oval højde 67 cm, bredde 53 cm. Kunstneren er ukendt. Der findes flere udgaver af dette billede, hvoraf et hænger i Celle, hvortil dronningen blev forvist i 1772 efter sin skilsmisse fra Christian 7.

det er ovalt, hvilket ikke var usædvanligt i den periode. Det måler 67 × 53 cm og er et brystbillede, som kun viser ganske lidt af den nedringede violette kjole med rosa besætning, samt ansigtet let fremhævet af diskret sminke og en glat opsat frisur med slør. Billedet har den private karakter, uden nogen officielle kendemærker, som dronningerne i øvrigt er forsynet med.

Før fotografiets tid var det ikke almindeligt for menigmand at opleve landets konge og dronning på nært hold. Billeder på officielle steder bekræftede kongeparrets indflydelse og betydning i forhold til befolkningen. Som egentlig historiske kilder må de originale portrætter have deres fortrin.

Men som led i en serie får disse billeder derimod en stor, samlet vægt til at illustrere historien. Bogen må anbefales som inspirerende til at få et nyttigt overblik over et væsentligt, men

sjældent erkendt emne.

Hanne Frøsig Dalgaard

*) Fredericia er eneste anden by, som har en serie, der dog ikke er ophængt. *red.*

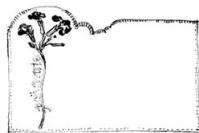
Årets korssting 2007 designet af Ellen Marie Rodil. 2007. 84 sider, illustreret i farver. Foreningen Haandarbejdets Fremme. ISBN 87-87115-34-4.

Ellen Marie Rodil er uddannet i tegning og grafik på Kunsthåndværkerskolen i Kolding, og det er tydeligvis en god baggrund for en broderidesigner. Akvareller af blomster og markens frugter er omset til enkle og elegante broderimønstre i fine farver og med forslag til anvendelse.

Korsstingene er suppleret med enkelte andre virkningsfulde sting, der alle er tegnet og forklaret. Alt

DÆKKESERVIET MED FORMSYET KANT.

BÅBYSÆNGSÆT. SPEJL KANT PÅ PUDEN SAMT LÆG ER SYET MED HULSØM. MANGT, MANGE SMA SPIRALER. ER SYET OM LÆGGETS KANT..

sammen indbydende, inspirerende og i et moderne formsprog.

Lone de Hemmer Egeberg

Bogomtale:

Anni Bloch: *Dåbstøj • Kristenklæder* – *Historien om dåben, barnesyntet og tekstilerne* er for få dage siden udkommet på Poul Kristensens Forlag. ISBN 87-7851-258-1. 134 sider. 96 illustrationer. 296 kr.

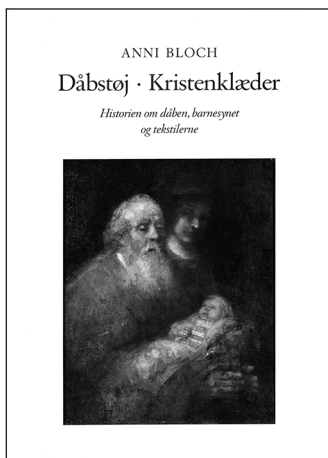
Anni Bloch har tidligere i TENEN 15/4 skrevet om arbejdet med at undersøge og beskrive dåbstøjet på de danske museer. Et arbejde, der imidlertid også bragte forfatteren så langt som til tekstilmuseet Musée des Tissus i Lyon.

Bogen er en historisk beretning om det kulørte dåbstøj fra reformationen, og op til den tid hvor de

hvide dåbskjoler overtog rollen som den mest brugte klædning i forbindelse med dåben.

Det er historien om overklassens tekstile pragtudfoldelse i renæssancen, hvilket også resulterede i

kostbare dragter til dåbsbarnet – klædningen var med til at understrege familiens magt og rigdom. Pragten fortsatte op i rokokotiden, hvorefter overklassen gik over til det lette lyse dåbstøj, og de spraglede dåbsdragter blev overladt til bondestanden, der med stor glæde modtog dragterne og pyntede videre på dem, indtil

dragterne til sidst heldigvis havne-
de på et museum.

Det er også historien om tidens
barnesyn, der accepterede den
stramme svøbning af børn, om bør-
nearbejderne, der var med til at
fremstille de mange tråde der ind-

gik i tekstilerne – og om oplys-
ningstidens betydning for børnene
og for dåbstøjets udvikling.

*Bogen anmeldes i det kommende
nummer af TENEN.*

ARRANGEMENTS- OG UDSILLINGSKALENDER

TENEN inviterer: Generalforsamling i Sydvestjylland 24. og 25. marts 2007. Tilmelding skal ske senest den 15. februar, se side 18. Den egentlige generalforsamlingsindbydelse med dagsorden kommer i næste nummer.

Textiles in Context: New Research on Ancient Danish and European Textiles. 18. til 19. januar 2007. Tilhørere velkomne, tilmelding ikke nødvendig. CTR Københavns Universitet Amager – <http://ctr.hum.ku.dk/>
Auditorium 22.0.11 (Nye KUA)

Italia Invita: International Forum of Lace and Embroidery. 4. til 6. maj 2007. <http://www.italiainvita.it/>
Rimini, Italy

Current Perspectives on Fashion and Textiles. 14. til 16. maj 2007.
Oslo University College
(via CTRs kalender)

Design Inquiries: Nordic Design Research Conference. 27. til 30. maj 2007.
Konstfack Stockholm – <http://www.nordes.org/>

Tønder Kniplings-festival. 1. til 3. juni 2007.
<http://www.kniplings-festival.dk/>

European Textile Network. ETN Conference. 14. til 17. sep. 2007, London.
<http://www.etn-net.org/etn/211e.htm>

Stengalleriet:

Bl.a. Væver Inger Lise Møller, Horsens. Til 30.12.2006.
Adr.: Asgårdsvej 11, 8700 Horsens

Industrimuseet:

Klædeskabet - omkring 2. verdenskrig. 15.2. til 15.10.2007
Adr.: Gasvej 17-19, 8700 Horsens

Moesgård Museum:

Egekisterne fra Borum Eshøj, dragter fra Bronzealderen. Til 23.9.2007.
Adr.: Moesgård Allé 20, 8270 Højbjerg

Den Gamle By: Stueetagen i Udstillingsfløjen bag Møntmestergården:
Kristentøj og dåbskjoler. Til 30.12.2006.

Adr.: Den Gamle By, Viborgvej 2, 8000 Århus C

Textilforum:

Vær'Sko. Kunstneriske sko af Rikke Ruff. Til 14.1.2007 – *Grima.* Filtefor-
ening. Til 7.1. – *Works in Progress.* Ingerid Blakstad. 13.1. til 25.3.2007.

Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning

Huset: Selvhjælpsgrupperne og Frivilligformidlingen:

Inge-Lise Lauridsen, Skjern. *Vævede og malede billeder.* Til 31.12.2006

Adr.: Enghavevej 43, 6950 Ringkøbing

Trapholt:

Genklang. Tekstildesigner Dorte Østergaard Jacobsen m.fl. Til 7.1.2007.

Adr.: Æblehaven 23, 6000 Kolding

Gørlev Bibliotek:

Nålebinding. Allan Diehl, Bakkendrup. Til 30.12.2006.

Adr.: Algade 35, 4281 Gørlev Sjælland

Farver Hammers Gård:

Vævede tekstiler. Annette Møller Pedersen. 2.2. til 15.2.2007.

Adr.: Ringstedgade 1, 4000 Roskilde

Håndværk uden Grænser:

Uld og bomuld. Naturprodukter fra et stort geografisk område. Til 5.8.2007

Adr.: Sdr. Hammer 2 D, 3730 Nexø

Skovhuset ved Søndersø:

Bl.a. Gina Hedegaard Nielsen og Dorte Sigsgaard, vævning og billedvæv.
6.1. til 25.1.2007.

Adr.: Ballerupvej 60, 3500 Værløse

Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot:

Silkebroderede lærredsduge og åbne skabe. Til 1.1.2007.

Adr.: Frederiksborg Slot, 3400 Hillerød

Esrum Kloster:

Dronningens kirketekstiler. Til 18.12.2006.

Adr.: Klostergade 11, Esrum, 3230 Græsted

Kronborg Slot:

Dronning Sofies Brudekjole. Til 30.12.2006.

Frederik II's bordhimmel. Til 4. 3.2007.

Adr.: Kronborg Slot, 3200 Helsingør

Hammermøllen, Hellebæk:

Våben og Tekstilindustrien i Hellebæk. 3.3. til 25.12.2007

Adr.: Bøssemagergade 21, 3150 Hellebæk

Vallensbæk Bibliotek:

Bl.a. Ulrikka Mokdad, *Gobelinvævede billeder*. Til 4.1.2007.
Vallensbæk Stationstov 40, 2665 Vallensbæk Strand

Greve Museum:

Gamle broderier i ny udformning. Til 29.12.2006.
Adr.: Bækgårdsvej 9, 2670 Greve

Flynderupgård Museet:

Mange slags tøj. Uddrag af dragtens og tekstilernes historie. Til 7.1.2007.
Adr.: Agnetevej 9, 3060 Espergærde

Biblioteket Danasvej:

Nisser ved Helle Dahl. Til 28.12.2006
Adr.: Danasvej 30 B, 1910 Frederiksberg C

Nationalmuseet:

Tycho Brahes verden - bl. a. en dragt fra 1600 med metalkniplinger.
Til 9.4.2007.
Adr.: Ny Vestergade 10, 1471 København K

Rosenborg Slot:

Kongernes Rosenborg. Til 30.12.2006.
Adr.: Øster Voldgade 4A, 1350 København K

Officinet:

Fem Forunderlige Forløb, Charlotte Schrøder. 14.12. – 26.1.2007.
Adr.: Bredgade 66, 1260 København K

Kunstindustrimuseet:

Chaos Reframed. Sytze Roos. Til 30.12. – *Stor fransk gobelinkunst*. Til 28.1.2007 – *Tekstile illusioner*. Anne Louise Bang, Helle Trolle, og Anne Mette Larsen. Til 11. 2.2007 – *Wilderness*, Laura Baruël. 16.2. til 9.4.2007.
Marimekko. Forår 2007
Adr.: Bredgade 68, 1260 København K

Rundetaarn:

Parafraser over Bayeux Tapetet – en billedfrise af Susanne Thea. Til 7.1.
Kurv - pileforeningens 10 års jubilæum. 24.3. til 22.4.2007.
Adr.: Købmagergade 52A, 1150 København K

Kulturen i Lund:

Textila tekniker och material. En mindre studiekammare. Til 30.12.2007.
Do Redo – om konsten att slakta en tröja, om återbruk, stickning och broderi. Til 30.12.2006.
Adr.: Tegnérplatsen, S-221 04 Lund

TENENs kalender udarbejdes på grundlag af arrangementer i *KultuNaut* – Den Elektroniske Kulturkalender. Yderligere oplysninger samt illustrationer modtages gerne direkte fra arrangører og deltagere. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer. Send oplysningerne til Vibeke Ervø, som koordinerer listen.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	formand + redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Teglgården 66 st.th 3460 Birkerød	45 81 15 97 <i>elone@hotmail.com</i>	næstformand
Bent Bille	Langgade 44, Flemløse 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>familien.bille@get2net.dk</i>	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50 <i>slottved@privat.dk</i>	sekretær + redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl3450@yahoo.co.uk</i>	redaktion
Anni Bloch	Thingvalla Allé 5, 2300 København S	23 37 19 59 <i>anni.bloch@tiscali.dk</i>	bestyrelse
Flemming Lundholm	Ravningvej 10, Ravning, 6760 Ribe	75 43 77 06 <i>beiderwand@tele2adsl.dk</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@tdcadsl.dk</i>	suppleant
Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10 7500 Holstebro	97 42 37 86	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50	suppleant
Lucie Borgsmidt-Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	korrektur, forklæder
Vibeke Ervø	Åfløjen 4, 2. tv 2700 Brønshøj	44 85 18 44 <i>ervo@mail.dk</i>	kalender
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl3450@yahoo.co.uk</i>	redaktion

TENENs julegavetips

- Medlemskab af foreningen •

200 kr. inklusive de allerede udkomne numre af bladet i denne årgang

- TENENs publikationer •

“I Jomfru Fannys gemmer” - 30 kr.

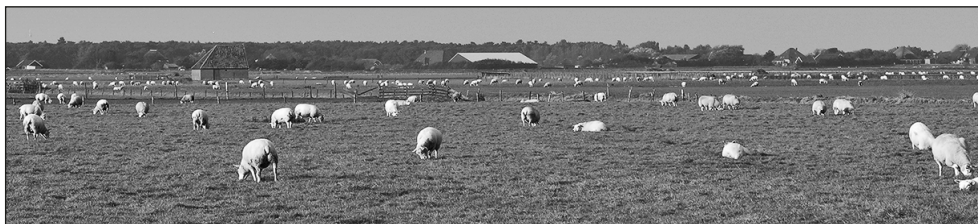
“Tråden i øjet. Noter til engelsk sytråds historie.” - 75 kr.

- TENENs CD-rom'er •

“Folkelige broderier fra Sydslesvig” - 80 kr.

“Folkelige broderier fra 6 danske øer” - 125 kr.

... i tillæg kommer forsendelsen! – henvendelse til Annet Laursen Skjelsager

X har i det hollandske skriftsprog været brugt som en ligatur af dobbelt-s; men denne sammenskrivning bruges ikke mere. Det optræder dog fortsat i stednavnet Texel, som altså udtales Tessel.

Texel er den sydligste af de frisiske øer, hvor Fano er den nordligste ø. Øen nås på en dagsudflugt fra Amsterdam. Man kører gennem provinsen Noord-Holland til flådestationen Den Helder, som vi engang imellem hører om i vejruddsigens tidevandsoversigt.

Der afgår færge hver time, og den har plads til 300 biler og en masse cykler. Heraf forstår man, at turisme er vigtig for øen, som har nogenlunde samme størrelse og facon som Fano. Den er flad med dæmninger på østsiden og klitløkker med badestrand på vestsiden. Landbrugsarealet er så lavtliggende, at det hovedsagelig bruges til høslæt og tulipan-dyrkning - plus der er får overalt.

Søgning på Internet giver uventet mange svar på ordet Texel - der er nemlig mange Texel fåreholderforeninger verden rundt. Pudsigt er det at finde ud af, at de Australske og New Zealandske Texel-får har danske og finske forfædre, fordi de var scrapie-fri på det aktuelle tidspunkt.

Texel-får er hårdføre samt venlige og nemme at passe. Kødets er magert og velmagende. Deres uld er hurtigvoksende og har lavt indhold af grove fibre.

vofl

